

Oponentský posudek
na disertační práci paní Mgr. Bc. Mariany Stonišové
Výuka elektrotechnických oborů na Vysoké škole báňské,
283 s. rkp. + 31 s. příloh, shrnutí v angličtině s. 243–249,
Fakulta elektrotechnická ČVUT v Praze,
Celoškolský doktorský studijní program Historie techniky P7108,
Praha 2021

a) Aktuálnost zvoleného tématu

Předložená doktorská disertační práce se věnuje důležitému tématu, a to vysokoškolskému technickému vzdělávání v oblasti elektrotechniky s praktickým uplatněním v hornických oborech (1849 Báňská akademie v Příbrami, s vysokoškolským zařazením a promočním právem od roku 1895, vznik Vysoké školy báňské v Příbrami roku 1904 a poté po roce 1945 v Ostravě).

Téma je aktuální nejen z hlediska významu vzájemného ovlivňování praxe a teorie v elektrotechnických oborech, ale i z hlediska analýzy a vlivu vysokoškolských pedagogů na rozvoj elektrotechnických oborů pro hornická povolání. Elektrotechnické obory vždy významně ovlivňovaly strukturu místní ekonomiky a podporovaly industrializaci, jíž se také od 80. let 19. století (Světový kongres elektrotechniků v roce 1881 v Paříži) staly významným indikátorem. Disertace též seznamuje formou případových studií či biogramů s pracovními i osobními osudy elektrotechniků-učitelů na Vysoké škole báňské (VŠB), a to po roce 1945, zejména v době normalizace. Může se tak stát příkladem, jak z hlediska osobností vývoj v dané etapě formování české společnosti hodnotit. Výsledky bádání jsou současně i příspěvkem k tomu, jak se teorie (předměty povinné a nepovinné, kurzy, jejich organizace aj.) a praxe

(požadavky důlních praktických činností, znalost toho prostředí teoretiky) dobově vzájemně ovlivňovaly, jak spolupracovaly.

b) Splnění sledovaného cíle

Autorka formulovala svůj badatelský cíl následovně: „...*ukázat vliv vysokoškolských pedagogů na rozvoj elektrotechniky na VŠB a představit je jako významné individuality, které jsou analyzovány v různých kontextech rodinných, společenských, politických a především profesních.*“ (abstrakt, s. 3) a dále ho rozpracovává „*Ústředními body mé práce jsou: 1. Vysoká škola báňská, 2. elektrotechnická výuka na VŠB, 3. osobnosti elektrotechnických inženýrů působících na VŠB.*“ (s. 11) a stanoví badatelské otázky: „*Jak se vyvíjela výuka elektrotechnických oborů na VŠB? – Z jakého důvodu byla elektrotechnická výuka zařazena na báňskou školu? – Jak přispěla vysokoškolská technická inteligence k rozvoji elektrotechniky na VŠB, o koho se konkrétně jednalo a jak můžeme tuto technickou inteligenci charakterizovat? – Měly na zavádění nového oboru a jeho rozšiřování vliv poměry na VŠB a v průmyslu, sehrála v tom svou roli technická inteligence?*“ (s. 11).

Uvedený badatelský prostor autorka zaplňuje rozsáhlým empirickým výzkumem s významnými biografickými statěmi osobností (Josef Theurer, Albert Bayer, Hanns Giebitz, Rudolf Czepek, Arnošt Rosa, Václav Vavřinec Pošík, Václav Šebesta, Jan Bašta, Vítězslav Vavřín, Vladimír Chůra, Svetozár Keppert, Jan Šoral, Vladimír Homa, Zdeněk Hradílek, Tomáš Čermák, aj.).

Zaměření disertační práce se podařilo naplnit a práce je z hlediska historie elektrotechnických oborů v českých zemích a v Československu (České republice) přínosem, byť sleduje poměrně časově dlouhou a náročnou etapu vývoje od 90. let 19. století do druhé poloviny 20. století (tj. především do roku 1977 s přesahem do roku 1991).

c) Zvolené metody zpracování

Disertace je mimo úvodu, hodnocení pramenů a literatury a závěru s anglickým resumé členěna do tří bohatě strukturovaných kapitol – *Vzdělávání báňských odborníků v českých zemích se zřetelem na VŠB* (s. 68–88), *Elektrotechnika jako prosperující obor v 19. a 20. století* (s. 88–101) a *Elektrotechnická výuka na VŠB* (s. 101–228). Na poslední kapitolu autorka klade hlavní důraz. Vymezení práce je jasné a zdůvodnitelné. Autorka též uplatnila celou škálu archivních

i úředních pramenů včetně osobních a použila i některých možností *oral history*, i rozsáhlou odbornou literaturu včetně sekundární.

Z hlediska vědeckých metod bylo využito především analýzy (u studijních programů, vlivu na průmysl i společnost), případových sond do výuky elektrotechnice, přímé metody, chronologického postupu a rozsáhlé biografické metody, čímž se autorce podařilo shromáždit zajímavý a dosud málo publikovaný archivní materiál (viz též práce KAŠING, Petr, BIOLKOVÁ, Jindra. *Direktoři a rektori VŠB–Technické univerzity Ostrava: přehled osobností v čele univerzity v letech 1849–2014*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita, 2014, 183 s., ISBN 978-80-248-3644-7, BIOLKOVÁ, Jindra, KAŠING, Petr. *Vývoj Vysoké školy báňské v podmínkách ostravského regionu v letech 1945–1969*. In: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* Tomus LII. Fasc. 1, Praha, 2013, s. 39–60, ISSN 0323-0562 aj.). Autorka pracovala i s metodou *oral history*, však ne vždy podle regulí tohoto postupu (s. 36/poz. 76, s. 39 – dotazníky nejsou charakterizovány z hlediska historicko-kritické metody, kterou disertace opomíjí). Je však chvályhodné, že se autorka pokusila i o syntetizující momenty v práci.

Dotazníky jsou asi nejsložitějším místem disertace, neboť autorka z nich vybírá, případně cituje, ale již historicky nehodnotí, ani kriticky dotazníky neporovnává a nevyvozuje závěry, např.:

s. 147–148: „V dotazníku k danému hodnocení z 28. září 1970 uvedl (Jan Bašta), že hodnotí kladně vstup spojeneckých vojsk do ČSR v srpnu 1968 a souhlasil s dubnovým plénem a nástupem nového vedení strany“.

Z tohoto tvrzení (zejména v pozdější době prosté již znalostního kontextu současné generace) mohou mladí historikové či i běžní čtenáři vyvodit náhled na profesora Baštu, že byl před posudkovou komisí buď horlivým obhájcem intervence některých zemí Varšavské smlouvy v čele se SSSR do Československa v srpnu 1968 nebo kariéristou pochybného morálního profilu. Byl jím však skutečně? Vzhledem k tomu (jak autorka uvádí v práci výše), že byl celoživotní nestraník, lze (dnes, nikoliv však za cca 30 let při práci s touto disertací) usoudit, že pod tlakem politických čístek v 70. letech 20. století dotazník zpracoval tak, jak ho autorka pouze konstatuje. Strohá nekontextuální informace o tom, že prof. Bašta kladně hodnotí vstup sovětských vojsk v tomto případě však vede ke spekulativním úvahám o jeho lidských kvalitách.

s. 151 a násl.: *“Podle dotazníku z ČVUT v Praze z roku 1963 se považoval (Jan Bašta) za skutečného, i když neoficiálního úderníka. U otázek zaměřených na politické aktivity před rokem 1945, během druhé světové války a po roce 1945 odpověděl pouze na jedinou otázku týkající se účasti při únorových událostech v roce 1948: ‘Únor 1948 mne zastihl v plné práci při budování laboratoře elektrických strojů v Ostravě; účastnil jsem se většiny schůzí u nás pořádaných.’ Jeho pozitivní postoj k tehdejšímu socialistickému zřízení mu umožnil setrvat například na místě vedoucího katedry a navazovat písemné i osobní kontakty s vědeckými pracovníky SSSR před i po roce 1968“.*

Z tohoto úryvku plyne, byť stále bez vysvětlení autorky, že se prof. Bašta diplomaticky vyhnul nepříjemným ideologicky podbarveným otázkám... Zároveň z textu „zavane“ stylistika normalizačních let („soudružština“), aniž by též byla autorkou podrobena vysvětlení.

s. 171–173: Autorka uvádí, že rozvázání pracovního poměru u prof. V. Vavřína z VŠB bylo politicky motivované. Na straně druhé dobová svědectví pro jeho odvolání ponechává bez kritického komentáře patrně se snahou nevnášet do textu spekulativní a subjektivní tón, avšak z hlediska historického by pojednávané reálie měly být doplněny kvalifikovaným komentářem.

s. 203–214: Výzkumně hodnotné naopak vychází popsání polistopadového osudu roku 1989 profesora Svetozára Kepperta – okolnosti jeho odchodu z pracoviště po proměně společenských poměrů i kauza odejmutí profesorského titulu. K politickému kontextu působení profesora Kepperta na VŠB je uvedeno, že byl po sametové revoluci hodnocen jako jedna z ideologicky nejhorlivějších osob působících na VŠB. Určitě bude zajímavé v dalších badatelských aktivitách zmapovat a popsat politické klima na pracovišti, dopady a vlivy působení komunistické ideologie na profesní kvalitu a personální obsazení pracoviště apod.

Příklady (Bašta, Vavřín a Keppert) jsem uvedla nikoliv z důvodu kritiky práce disertantky, ale z důvodu nezbytného zamyšlení, jak historicky vhodně podobné momenty charakterizovat a v disertacích kriticky analyzovat a hodnotit. Pouhý popis bez vysvětlení se spoléháním na znalost kontextu není nadále možný.

Stálo by možná za připomenutí vyžadovat gramaticky správná česká vyjádření – např. *“Přednášel na konferencích VTS, na vědeckých konferencích ČVUT v Praze, na VŠT v Dresdenu aj.”* (s. 149), u místních jmen se to v práci objevilo i v podobě *„...dále sledoval vývoj Johannea v Grazu.“* (s. 53–54).

d) Výsledky disertace včetně nových poznatků

Cíl disertační práce, i přes určité připomínky, byl jednoznačně splněn. Jako vhodnou součást biogramů lze pochválit jejich úsek nazvaný „ze soukromého života“, i když vyznívá marginálně, umožňuje poznat technické elity vynikající mnohdy mnohostrannou kulturní kompetentností a dosahem v širších společenských kontextech a doložit a ocenit tak jejich vliv na výchovu dalších generací (elektro)technické inteligence. Autorka tak nepřímou dokládá Myškovu tezi o humanizačním působení technických elit v průmyslových regionech a koriguje tak častý laický náhled na technické elity jako na jednostranně orientované technokraticky smýšlející aktéry dějů vědeckotechnického pokroku a nasvědčuje je v mnohem plastičtější „lidštější“ perspektivě.

Vývoj elektrotechnických oborů na VŠB nebyl jednoduchý, byl ovlivněn i historickými jevy mimo vývoj vlastní oborové základny, a to z hlediska pohledu na česko-německé vazby, na vznik samostatného Československa, s nímž vzrostla i důležitost báňských a hutních oborů (i v souvislosti s elektrifikací) včetně období po roce 1945. Práce zároveň prokázala, že řada osobností působících na VŠB zúročila na škole své dosavadní praktické zkušenosti. Na disertaci je proto třeba ocenit rozsah, hloubku a novost poznatků vzešlých z biografických výzkumů učitelských osobností, díky nimž je vhléd do vývoje elektrotechniky na VŠB komplexnější. Přesto se domnívám, že by disertace vzhledem ke svému rozsahu potřebovala syntetičtější uzavření výzkumné analýzy.

e) Význam pro praxi / pro další rozvoj vědy

Disertace inovativně zachytila proces formování elektrotechnických oborů na VŠB v Ostravě, který dosud nebyl takto podrobně zpracován. Autorka vytěžila dostupné archivní nepublikované fondy, odbornou dobovou i současnou literaturu. Ocenění zasluhuje také péče doprovodnému obrazovému materiálu archivní podoby, jehož výchozí podklad většinou (zejména pro období 50. –70. let 20. století) není v archivech v dobrém fyzickém stavu. Celkově je disertace přínosem a je předpoklad využít dosavadní badatelské úsilí autorky pro další vědeckou činnost.

f) Splnění podmínek samostatné tvůrčí vědecké činnosti vědecké práce; původní a autorem disertační práce publikované výsledky nebo výsledky přijaté k uveřejnění (§ 47, odst. 4 zákona č. 111/1998 Sb.).

Předložená disertace je původní kvalifikační prací, založenou na samostatném výzkumu archivních a publikovaných i dalších materiálů. Práce má kvalitní poznámkový aparát, vykazuje formy vědecké práce a některé části disertace byly již publikovány (STONIŠOVÁ, Mariana. Personal sources relating to the electrotechnical education at VŠB. [online]. In: HUSNÍK, Libor, ed. *Proceedings of the International Student Scientific Conference Poster – 23/2019*. Praha: Czech Technical University in Prague. 2019. ISBN 978-80-01-06581-5. KAŠING, Petr, STONIŠOVÁ, Mariana. *Tento diplom račte přijmout: 56 osobností vědy, techniky a veřejného života čestnými doktory VŠB-TU Ostrava*. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2016. ISBN 978-80-248-3874-8; KAŠING, Petr, STONIŠOVÁ, Mariana. Vývoj Vysoké školy báňské v Příbrami v letech první světové války. In: HLUŠIČKOVÁ, Hana a Jana KLEINOVÁ (eds.). *Věda a technika v českých zemích v období první světové války*. 1. vyd. Praha: Národní technické muzeum, 2016, s. 41–58. ISBN 978-80-7037-264-7; STONIŠOVÁ, Mariana. BAŠTA, Jan. In: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy: Supplementum č. 4*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta a Centrum pro hospodářské a sociální dějiny, 2013, s. 23–25. ISBN 978-80-7599-003-7 aj.).

g) Doporučení či nedoporučení k obhajobě

Předloženou disertační práci paní Mgr. Bc. Mariany Stonišové doporučuji k obhajobě a po zapracování připomínek i k vydání.

Prof. PhDr. Marcela Efmertová, CSc.

Vedoucí Historické laboratoře (elektro)techniky

FEL ČVUT v Praze

Technická 2

166 27 Praha 6